

บทสุดท้าย

เราได้อ่านเรื่องสั้นมาแล้วหลายเรื่องจนพอจะเข้าใจได้ว่าเรื่องสั้นคืออะไร นอกจากนั้นเรายังได้ศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่องสั้นและนวนิยายตลอดจนได้เห็นการพิจารณาองค์ประกอบเหล่านั้นด้วย แต่เรายังมิได้ลงมือพิจารณาด้วยตนเองครบทั้งเรื่องเลย ในบทนี้เราจึงควรได้พิจารณาเรื่องสั้นด้วยตนเองโดยอาศัยแนวที่ได้เห็นมาแล้ว

เรื่องสั้นที่จะให้พิจารณาในบทนี้ชื่อเรื่อง “ก่อนถูกประหาร” แปลและเรียบเรียงจากเรื่อง “The Wall” ของ Jean-Paul Sartre ซึ่งเป็นนักเขียนชาวฝรั่งเศสที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณคดีอีกผู้หนึ่ง

ก่อนถูกประหาร

เราถูกผลักเข้าไปในห้องใหญ่ทาสีขาว ข้าพเจ้ารู้สึกเคืองตาเพราะแสงในห้องนั้นสว่างมาก ครั้นตาหายเคืองก็มองเห็นโต๊ะตัวหนึ่งมีพลเรือนนั่งดูเอกสารต่าง ๆ อยู่สี่คน นักโทษหมู่หนึ่งรวมกลุ่มกันอยู่ข้างหลังคนพวกนี้ และเราต้องเดินตัดห้องโถงไปสมทบกับนักโทษเหล่านั้น ข้าพเจ้ารู้จักหลายคน ส่วนอีกหลายคนที่ข้าพเจ้าไม่รู้จักคงเป็นชาวต่างประเทศ ที่ยืนอยู่ตรงหน้าข้าพเจ้าสองคนผมสีทองและกะโหลกศีรษะกลมมน หน้าตาเหมือน ๆ กัน ข้าพเจ้าคิดว่าทั้งสองนี้เป็นชาวฝรั่งเศส คนเล็กตั้งกางเกงอยู่ตลอดเวลา คงเป็นเพราะความตื่นเต้น

การณเป็นไปในทำนองนี้ราวสามชั่วโมง ข้าพเจ้าคลื่นไส้และเวียนศีรษะ แต่ค้อยังชีวิตที่ห้องนั้นอากาศอบอุ่นดี ทำให้สบายขึ้นบ้าง เราต้องทนหนาวจนตัวสั่นมาถึง 24 ชั่วโมงแล้ว พวกทหารยามนำนักโทษเข้ามาที่โต๊ะทีละคนเพื่อให้พลเรือนทั้งสี่ถามชื่อและอาชีพ ส่วนมากก็เสร็จเพียงนั้น หรือบางทีมันก็จะถามปัญหาต่อไปนี้บ้าง เป็นต้นว่า “แกเกี่ยวข้องกับการทำลายคลังอาวุธด้วยหรือเปล่า?” หรือ “เมื่อเช้าวันที่ 9 แกทำอะไรอยู่ที่ไหน?” แต่มันก็ไม่ได้รอฟังคำตอบหรืออย่างน้อยที่สุดก็มิได้แสดงว่าสนใจฟัง มันจะนั่งเฉย ๆ อยู่สักครู่ ตาเหม่อมองไปข้างหน้าแล้วจึงลงมือเขียน มันถามทอมว่าที่เคยรับราชการอยู่ในกองพลน้อยระหว่างชาตินั้นจริงหรือเปล่า ทอมไม่กล้าตอบปฏิเสธเพราะเอกสารที่มันค้นได้ในกระเป๋าเสื้อนอกของทอมเป็นหลักฐานอยู่ที่ไหนโท มันไม่ได้ถามอะไรฮวนเลย แต่พอฮวนบอกชื่อเท่านั้น มันก็ก้มหน้าก้มตาเขียนเสียตั้งนาน

“พีไอเซ่ต่างหากที่เป็นอะนาคิสต์” ฮวนบอก “เดี๋ยวนี้พีไอเซ่ไม่ได้อยู่ที่นี้แล้ว ผมเองไม่ได้เป็นพวกไหนเลย ผมไม่เคยยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเสียด้วยซ้ำไป”

คนทั้งสี่ไม่ตอบว่าอะไร ฮวนกล่าวต่อไปว่า “ผมไม่ได้ทำผิดอะไร ทำไมจะต้องมารับโทษเหมือนคนอื่น?”

ฮวนปากสั้น ทหารยามคนหนึ่งบอกให้ฮวนหยุดพูดแล้วนำตัวฮวนออกไป ถึงที่ข้าพเจ้าบัง “แกชื่อปาโบล อิบปีตาไซไหม?”

“ใช่”

คนหนึ่งก็ลงอ่านเอกสารแล้วถามว่า “รามอน กริสอยู่ที่ไหน?”

“ไม่ทราบ”

“แกซ่อนมันไว้ที่บ้านตั้งแต่วันที่ 6 ถึงวันที่ 19 นี่นา”

“เปล่า”

คนทั้งสี่ก็หันหน้าก็มาเขียนอยู่ครู่หนึ่งแล้วทหารยามนำมาตัวข้าพเจ้าออกไปที่เฉลียง ทอมกับฮวนมียามยืนกระหนาบอยู่สองคน เราออกเดิน ทอมถามทหารยามคนหนึ่งที่ “นี่มันยังงัยกัน?” “แกว่ยังงัยนะ?” ทหารยามย้อนถาม “นี่เป็นการไต่สวนหรือเป็นคำพิพากษา?” “เป็นคำพิพากษา” ทหารยามตอบ “เขาจะจัดการยังงัยกับเรา?” ทหารยามตอบห้วน ๆ ว่า “แกจะทราบคำพิพากษาในห้องขัง”

อันที่จริงห้องขังของพวกเราเป็นห้องใต้ดินของโรงพยาบาล อากาศในห้องหนาวเหลือเกิน เพราะลมพัดเข้ามาได้ เราหนาวจนตัวสั่นทั้งคืน และตอนกลางวันก็ไม่อุ่นไปกว่าตอนกลางคืนมากนัก เมื่อห้าวันก่อน ข้าพเจ้าถูกขังอยู่ในห้องใต้ดินของวังอาร์ชบิชอป เป็นคุกมืดที่คงจะสร้างในยุคกลาง ด้วยเหตุที่มีนักโทษหลายคนจนที่คุมขังไม่พอ พวกนักโทษจึงต้องแยกย้ายกันอยู่ตามที่ตั้งต่าง ๆ สุดแท้แต่เขาจะกำหนดให้ ในห้องใต้ดินแห่งนี้ข้าพเจ้ามีเพื่อน ฮวนไม่พูดสักคำเดียว เห็นจะเป็นเพราะกลัวและอายุก็ยังน้อยเกินไปจึงไม่มีอะไรจะพูด แต่ทอมคุยเก่ง แถมยังรู้ภาษาสเปนดีเสียด้วย

ในห้องใต้ดินมีมายาวอยู่ตัวหนึ่งกับที่นอนฟางสี่ผืน เมื่อทหารยามนำเราเข้ามาแล้วเราต่างก็นั่งลง ต่างคนต่างเงียบ ครู่หนึ่งทอมจึงได้เอ่ยขึ้นว่า “ท่ามันจะแย”

“กันก็ว่ายังงั้น” ข้าพเจ้าตอบ “แต่กันไม่แน่ใจว่ามันจะเอาเรื่องกับเด็ก ๆ อย่างฮวน”

“พวกมันไม่ได้หลักฐานอะไรจากฮวนเลย นอกจากว่าพี่ชายของฮวนเป็นพวกอาสาสมัครเท่านั้น”

ข้าพเจ้ามองดูฮวน เจ้าเด็กน้อยมีท่าทางราวกับว่าไม่ได้ยินถ้อยคำที่เราพูดกัน

ทอมกล่าวต่อไปว่า “แกรู้ไหมว่าพวกมันทำอะไรบ้างที่ซารากอสซา? มันจับพวกนักโทษมัดให้นอนกลางถนนแล้วเอารถบรรทุกทุกคัน ทหารโมริโอกโกคนหนึ่งทีหนีมาได้เล่าเรื่องนี้ให้พวกเราฟัง ว่ากันว่าเพื่อประหัตประสนปืน”

“แต่ก็ต้องเปลืองน้ำมันอยู่ดี” ข้าพเจ้าออกความเห็น

ข้าพเจ้านึกต้องทอมที่เอาเรื่องนี้มาเล่าให้ฟัง

“ข่าวว่าพวกนายทหารจะเดินไปเดินมาตามถนน” ทอมเล่าต่อ “เอามือซุกกระเป๋าปากคาบบุหรี เทียวตรวจดูว่างานสำเร็จเรียบร้อยหรือเปล่า แก่กว่ามันจะตายกันง่าย ๆ หรือ? ฝ่าเถอะข่าวว่าพวกนั้นต้องนอนร้องครวญครางไปจนกว่าจะตาย บางทีก็กินเวลาตั้งชั่วโมง อ้ายทหารโมริโอกโกเล่าว่าเมื่อเห็นครวญแรก ๆ มันจะเป็นลมเสียให้ได้”

“กันไม่แน่ใจว่าที่มันจะทำกับพวกเรายังงั้น” ข้าพเจ้าพูด “นอกจากว่ากระสุนปืนจะขาดมือเอาจริง ๆ”

แสงแดดส่องลอดเข้ามาทางช่องระบายลมสี่ช่องกับช่องกลมที่เจาะไว้บนเพดานทางด้านซ้าย ทำให้เรามองเห็นท้องฟ้าได้ เขาเทถ่านหินลงมาในห้องใต้ดินทางช่องนี้ ซึ่งมักปิดด้วยประตูกลในห้องใต้ดินตรงช่องนั้นพอดี ยังมีผงด่านหินอยู่กองใหญ่ เก็บไว้เพื่อก่อไฟให้ความอบอุ่นแก่โรงพยาบาล แต่พอเริ่มสงคราม พวกคนไข้ก็ถูกอพยพไปที่อื่นและถ่านหินก็ถูกทิ้งเอาไว้โดยไม่มีการใช้ บางทีก็ถูกน้ำฝนชะ เพราะเขาลืมปิดประตูกลที่กล่าวนั้น

ทอมเริ่มหนาวจนตัวสั่น “ให้ตายเถอะ หนาวจัง” ทอมกล่าว “เอาละซี ตัวสั่นอีกแล้วเห็นไหม?”

เขาลุกขึ้นยืนแล้วลงมือเล่นกายบริหาร เวลาทอมทำท่าต่าง ๆ เสื้อเชิ้ตของเขาจะเปิดอกเผยให้เห็นหน้าอกขาวขุ่นดก เขาถอนหายใจ ยกขาขึ้นลงในท่าถีบรถจักรยาน ข้าพเจ้ามองดูสะโพกของเขากระเพื่อมขึ้นกระเพื่อมลง ทอมเป็นคนร่างใหญ่และแข็งแรง เสียแต่มีไขมันมาก ข้าพเจ้าคิดว่าในไม่ช้านี้แหละกระสุนปืนกับหอกปลายปืนจะฝังเข้าไปในแผ่นเนื้ออันนุ่มนี้เหมือนหนึ่งว่ามันเป็นแต่เพียงก้อนเนยเท่านั้นเอง

ข้าพเจ้าเองไม่ค่อยรู้สึกหนาวนัก แต่กระนั้นหัวไหล่และแขนก็ถึงกับชา ข้าพเจ้านั่งอยู่ เสมอว่าเสื่อนอกหายไป ต้องเที่ยวค้นหาว่าเอาไปวางลิ้มไว้ที่ไหน แต่แล้วก็กลับนึกขึ้นมาได้ว่า พวกมันหาได้ให้เสื่อนอกแก่ข้าพเจ้าไม่ ทำให้รู้สึกไม่สบายเลย มันเอาเครื่องนุ่งห่มของเราไปให้ พวกทหารของมันใช้ คินแต่เสื่อเช็ดให้เรากับแจกกางเกงผ้าฝ้ายที่คนป่วยใช้กันในหน้าร้อนให้เรา คนละตัว ครู่หนึ่งให้หลัง ทอมลุกขึ้นมาหนึ่งข้างข้าพเจ้า หอบแฮ่ก ๆ ไปทีเดียว

“รู้สึกอุ่นขึ้นบ้างไหม?”

“อุ่นกะผีอะไร เหนื่อยจะตาย”

ราว ๆ สองทุ่มนายพันตรีคนหนึ่งกับพวกฟาลังกิสต์อีกสองคนก็เข้ามา นายพันตรีถือ กระดาษมาด้วยแผ่นหนึ่ง เขาร้องถามทหารยามว่า “สามคนที่อยู่ในห้องนี้ชื่ออะไรบ้าง?”

“สะไตน์บ็อค, อิบปีดากับเมอร์บัลครับผม” ทหารยามตอบ

นายพันตรียกแว่นขึ้นสวมแล้วตรวจบัญชีรายชื่อที่น่าติดตัวมา

“สะไตน์บ็อค... สะไตน์บ็อค... อ้ออยู่นี่เอง แกถูกตัดสินประหาร พรุ่งนี้เช้าเขาจะยิง เป้าแก่”

นายพันตรีก้มลงดูรายชื่ออีก

“อีกสองคนก็เหมือนกัน” เขาบอก

“เป็นไปไม่ได้” ฮวนค่าน “ไม่ใช่ผมแน่”

นายพันตรีมองหน้าฮวนด้วยความประหลาดใจ “แกชื่ออะไรนะ?”

“ฮวน เมอร์บัล”

“เฮ้ย มีชื่อของแกอยู่ที่นี่” เขาบอก “แกถูกตัดสินประหารด้วย”

“ผมไม่ได้ทำผิดอะไรเลย” ฮวนโอดครวญ

นายพันตรียกไหล่ แล้วหันมาทางทอมและข้าพเจ้า

“แกสองคนเป็นพวกบาสก์หรือเปล่า?”

“ไม่มีใครเป็นพวกบาสก์เลย”

เขาทำท่าเคือง “ฉันรู้ว่าไม่มีพวกบาสก์อยู่สามคน ฉันไม่อยากจะยิวหาดูให้เสียเวลาหรอก อ้อ พวกแกไม่ต้องการพระไม้ไชร์?”

เราไม่ตอบ

เขากล่าวต่อไปว่า “อีกสักครู่ นายแพทย์ชาวเบลเยียมจะมาอยู่ในห้องนี้ด้วยคนหนึ่ง เขา ได้รับอนุญาตให้มาอยู่กับพวกแกในคืนนี้”

เขาทำวันทยหัตถ์และออกไป

“กินบอกแกแล้วไง” ทอมเอ่ย “พวกเราหนีมันไม่พ้นหรอก”

“ก็งั้นสิ” ข้าพเจ้าตอบ “สงสารแต่ยายหนูนี่เท่านั้น”

ว่าที่จริงข้าพเจ้าไม่ค่อยชอบหน้าฮวนเท่าไรนัก แต่ก็พูดไปอย่างนั้นเอง ฮวนมีหน้าตาดี แต่ซัดและบูดเบี้ยวเพราะความกลัวและความทุกข์ทรมาน เมื่อสามวันก่อนนี้ ฮวนเป็นเด็กที่ใครเห็นใครรัก แต่บัดนี้หน้าตาเหมือนคนแก่ ข้าพเจ้าคิดว่าถึงแม้พวกนั้นจะปล่อยตัวฮวนไปก็ไม่มีวันที่ฮวนจะกลับเป็นหนุ่มได้อีก แต่ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าไม่มีแก่จิตแก่ใจสงสารฮวนเลย ก็เห็นว่าถ้าไม่แสดงความสงสารเขาเสียบ้างจะไม่เหมาะ ฮวนไม่พูดอะไรอีกเลย ได้แต่ยื่นซิม หน้าและมือซีด เขาทรุดตัวลงนั่ง ก้มหน้ามองดูพื้น ทอมยังอารมณ์ดีอยู่ พยายามจับแขนฮวน แต่เจ้าเด็กน้อยสะบัดเสียและรีบถอยห่างออกไป แล้วทำหน้าย่น “ปล่อยมันอยู่คนเดียวเถอะ” ข้าพเจ้าพูดเบา ๆ “เห็นไหมว่ามันกำลังจะปล่อยโฮออกมาแล้ว?” ทอมเชื่อข้าพเจ้า เขาคงอยากปลอบฮวนเพื่อจะได้ใช้เวลาให้สั้นไปและลืมนึกถึงชะตากรรมของตนเอง อันที่จริงข้าพเจ้าก็ประสาทเสียแล้วเหมือนกัน แต่ก่อนมาไม่เคยคิดถึงเรื่องตายเลย และปัญหานี้ก็ไม่เคยกล้ากราบมาสู่สมอง แต่บัดนี้ถึงเวลาแล้ว และไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรดีนอกจากจะคิดถึงมันเสียบ้าง

ทอมเริ่มพูดอีก “นี่แน่ะ แกเคยฆ่าคนบ้างไหม?” เขาถามข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าไม่ตอบ เขาเลยเล่าว่าตั้งแต่เดือนสิงหาคมมาเขาฆ่าคนไปแล้วหกคน และเขาไม่สนใจว่าชะตากรรมของเขาในวันพรุ่งนี้จะเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าเห็นได้ชัดทีเดียวว่าเขาไม่พยายามที่จะนึกถึงมัน ข้าพเจ้าเองก็ไม่อยากนึกถึงมันให้มากนัก แต่รู้สึกสงสัยว่าคนที่ถูกประหารนั้นจะเจ็บปวดสักแค่ไหน ข้าพเจ้านึกถึงลูกกระสุน นึกถึงท่ากระสุนที่จะแล่นมาเจาะร่างกายของข้าพเจ้า เรื่องนี้คงจะหลีกไม่พ้น แต่ใจของข้าพเจ้ายังสงบอยู่ เรามีเวลาที่จะคิดถึงมันได้ทั้งคืน ทอมพูดอยู่คนเดียวได้ครู่หนึ่งก็เลิก ข้าพเจ้าใช้หางตามองดูเขา ทอมมีท่าทางซิม ๆ และเศร้าโศกเหมือนกัน ข้าพเจ้าบอกตัวเองว่า “นึกถึงเรื่องตายแล้วซี” ในห้องเกือบมืด แสงสว่างรำไรส่องลอดช่องระบายลมมาจับอยู่ที่กองถ่านหินเป็นจุดใหญ่ ข้าพเจ้ามองเห็นดาวดวงหนึ่งทางช่องกลมบนเพดาน ท้องฟ้าคืนนั้นแจ่มใสและอากาศเริ่มหนาวแล้ว

ประตูเปิดออกและทหารยามสองคนเดินเข้ามา มีชายผมแดงแต่งชุดสีน้ำตาลตามเข้ามาด้วยคนหนึ่ง ชายคนนั้นพูดกับพวกเรา

“ผมเป็นหมอ” มันบอก “ได้รับคำสั่งให้มาช่วยเหลือพวกคุณในยามทุกข์”

น้ำเสียงของมันแจ่มใส ท่าทางเป็นคนได้รับการอบรมดีทีเดียว

ข้าพเจ้าถามมันว่า “แกจะช่วยเหลือเราได้?”

“อะไรก็ได้ที่พวกคุณอยากให้เราช่วย ผมจะทำทุกอย่างเพื่อให้พวกคุณรู้สึกว่าคุณไม่ไร้ค่าของชีวิตไม่ทำคุณอะไรนัก”

“ทำไมจึงได้จำเพาะเจาะจงมาช่วยเรา? ยังมีคนอื่นอีกเยอะแยะจนโรงพยาบาลแน่นไปหมด”

“เขาส่งให้ผมมาให้คุณ” มันตอบ “อ้อ พวกคุณอยากสูบบุหรี่ไหม?” แล้วมันรีบกล่าวต่อ “ผมมีชิการ์กับบุหรี่อยู่หลายมวน”

มันยื่นบุหรี่อังกฤษกับชิการ์ให้ แต่พวกเราปฏิเสธ ข้าพเจ้ามองตามันจนมันรู้สึกไม่สบายใจ “แกไม่ได้มาที่นี่เพราะความเมตตาพวกเราหรอก” ข้าพเจ้าพูด “นอกจากนั้นข้ายังรู้ว่าแกเป็นใคร ข้าเห็นแกเดินอยู่กับพวกฟาสซิสต์ในค่ายทหารก่อนที่ข้าจะถูกจับเพียงวันเดียว”

ข้าพเจ้าอยากพูดต่ออีก แต่อะไรอย่างหนึ่งทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกประหลาดใจ จนเลิกนึกสนใจ นายแพทย์ผู้นี้ ตามปกติแล้วลงได้พูดเรื่องอะไรแล้วข้าพเจ้าจะต้องพูดจนจบ แต่อย่างไรไม่ทราบความเมตตาอยากพูดหายไปเสียเฉย ๆ ข้าพเจ้ายกไหล่แล้วหันไปทางอื่น ครู่หนึ่งให้หลัง เมื่อหันหน้าไปอีกก็เห็นมันจ้องข้าพเจ้าอยู่ด้วยความฉงน พวกทหารยามนั่งลงบนที่นอนฟางผืนหนึ่ง คนผอมสูงชื่อเปโตรกำลังหักหัวแม่มือ อีกคนหนึ่งสันตริษะเพื่อขับไล่ความว่าง

“คุณหมอมจะเอาตะเกียงไหมครับ?” เปโตรถามนายแพทย์ นายแพทย์พยักหน้า ตอบว่า “เอา” ข้าพเจ้าคิดว่านายแพทย์ชาวเบลเยียมคนนี้ไม่ฉลาดนัก แต่ไม่สงสัยเลยว่ามันจะพยายามคนไม่เป็น ขณะที่มองดูตาสีฟ้ากลมโตและเขี้ยวของมัน ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามันเป็นคนที่ไร้ความคิด เปโตรออกไปเอาตะเกียงน้ำมันเข้ามาวางลงบนปลายม้ายาว แสงไม่ค่อยสว่างนัก แต่ดีกว่าไม่มีเสียเลย เมื่อคืนก่อนนี้เราถูกปล่อยให้ห้อยกันมืด ๆ ทั้งคืน ข้าพเจ้าแหงนมองดวงแสงของตะเกียงที่จับเพดานอยู่จนเคลิ้มไป แต่แล้วเมื่อรู้สึกตัวก็เห็นวงแสงนั้นสีจางลง และรู้สึกเสมือนว่ามีน้ำหนักมาทับร่างข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าไม่ได้คิดถึงเรื่องตายและไม่ได้กลัวตายเลย แต่เป็นความรู้สึกอะไรอย่างหนึ่งที่บอกไม่ถูก แก้มของข้าพเจ้าร้อนผ่าวและปวดไปทั่วศีรษะ

ครั้นตื่นจากภวังค์ ข้าพเจ้าหันไปดูเพื่อนทั้งสองคน ทอมนั่งซบหน้า ปล่อยให้เห็นแต่เนื้อสีขาวที่ตันคอ ฮวนอาการหนักหน่อย นั่งปากอ้าและทำจุกผูกฟัดฟัด นายแพทย์เดินเข้าไปหาฮวน เอามือแตะไหล่เจ้าเด็กน้อยเพื่อปลอบโยน แต่ตาก็ยังบอกความรู้สึกเขินช้ำอยู่เช่นเดิม ครั้นแล้วข้าพเจ้าแลเห็นมันลอบแขนฮวนลงไปจนถึงข้อมือ ฮวนปล่อยให้แพทย์จับข้อมือไว้ ต่อจากนั้น

จะด้วยตั้งใจหรือไม่ก็ไม่ทราบ มันเอนิ้วสามนิ้วจับข้อมือฮวน ในเวลาเดียวกันก็ขยับตัวไปหน่อยหนึ่ง จนหันหลังให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้านั่งเอกเขนก เห็นมันหยิบนาฬิกาพกออกมาดูโดยมิได้ปล่อยข้อมือฮวน อีกครู่ต่อมาจึงปล่อยข้อมือเจ้าเด็กน้อยแล้วเดินไปนั่งฟังฝ่าผนัง ครั้นแล้วดูเหมือนว่ามันจะนึกถึงอะไรที่สำคัญขึ้นมาได้และจำต้องบันทึกไว้ มันล้วงสมุดพกออกมาจากกระเป๋าและกรอกข้อความอะไรไม่ทราบลงไปสองสามบรรทัด “อ้ายชาติหมา!” ข้าพเจ้าดำใจ “ถ้ามาจับชีพจร พ่อละก้อจะต่อยให้คางหัก”

มันไม่ได้เข้ามาหาข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามันกำลังมองดูข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าผงกศีรษะขึ้นมองดูมันบ้าง มันพูดขึ้นลอย ๆ ว่า “คุณคิดไหมว่าอากาศในห้องนี้หนาวอย่างไร้ายเชียว?”

ตัวมันเองหนาวจนหน้าซีด

“ไม่เห็นหนาวเลย” ข้าพเจ้าตอบ

มันยังไม่ละสายตาไปจากข้าพเจ้า แต่ทันใดนั้นข้าพเจ้าก็เข้าใจและยกมือขึ้นลูบหน้า ข้าพเจ้าเหงื่อออกจนชุ่ม ดูเถอะ ในห้องใต้ดินกลางฤดูหนาวและลมหนาวลอดเข้ามาได้เช่นนี้ข้าพเจ้ายังเหงื่อออกเสียชุ่มตัว ข้าพเจ้าเอามือเสยผม เหงื่อติดมือมา ในเวลาเดียวกันข้าพเจ้าเห็นว่าเสื้อเชิ้ตที่สวมอยู่ก็เปียกชุ่มจนติดเนื้อ อย่างน้อยเหงื่อของข้าพเจ้าคงออกมาแล้วสักชั่วโมงหนึ่งโดยที่ข้าพเจ้าไม่รู้สึกรู้สียง แต่ความจริงข้อนี้ไม่รอดพ้นไปจากสายตาของอัยสัตว์เบลเยียมตัวนี้ มันได้เห็นเหงื่อไหลลงมาตามใบหน้าของข้าพเจ้าและคงจะได้บอกตัวมันเองว่านี่แหละแสดงถึงความหวาดกลัวจนสุดขีด และตัวมันเองคงรู้สึกภูมิใจที่ร่างกายมีสภาพปกติและรู้สึกหนาวเหมือนคนธรรมดา ข้าพเจ้าอยากลุกขึ้นไปต่อยหน้ามันให้ยุบ แต่ไม่ทันขยับตัวความโกรธและความอายก็ค่อยคลายลง ข้าพเจ้าทรุดนั่งบนม้ายาว ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้

ข้าพเจ้าเอาผ้าเช็ดหน้าเช็ดตามคอเพราะรู้สึกว่าเหงื่อกำลังไหลจากศีรษะลงมาที่ต้นคอ ทำให้ไม่สบายใจ แต่ในไม่ช้าก็ต้องเลิกเช็ดเพราะไม่ได้ประโยชน์อะไร ผ้าเช็ดหน้าเปียกโชกไปทั้งผืน แต่เหงื่อยังไม่หยุดไหลไม่ขาด สะโพกก็เหงื่อออกและกางเกงของข้าพเจ้าเหนียวเหนอะจนติดกระดาน

ทันใดนั้นฮวนถามนายแพทย์ขึ้นว่า “คุณเป็นหมอไซ้ไหมครับ?”

“ไซ้” นายแพทย์ตอบ

“คนเราจะเจ็บ...นานมากไหม?”

“ฮึ! เมื่อไหร่... อ้อ ไม่นานหรอก” นายแพทย์ตอบด้วยน้ำเสียงแสดงความเมตตา “เดี่ยวเดี่ยวเท่านั้นแหละ”

มันมีท่าทางแสดงความมั่นใจราวกับว่ากำลังพูดกับคนไข้ที่เสียการรักษาให้มัน
“แต่ผม...มีคนบอกว่าบางที่เขาจะยิ่งถึงสองชุด”

“บางทีก็เป็นยังงั้น” นายแพทย์บอก เงยหน้าขึ้น “ถ้าชุดแรกไม่ถูกที่สำคัญ”

“ถ้ายังงั้นเขาก็ต้องบรรจุกระสุนใหม่จึงจะยิงอีกครั้งหนึ่งได้?” ฮวนพูดแล้วติดอยู่สักครู่
จึงได้พูดต่อว่า “คงกินเวลาไซ้ทีเดียว!”

เขามีท่าทางกลัวความทุกข์ทรมานจนเล็กน้อยถึงสิ่งอื่น เห็นจะเป็นเพราะวัยของเขานั่นเอง
ตัวข้าพเจ้าเองนั้นมิได้นึกถึงเรื่องนี้อีกและข้าพเจ้ามิได้เหงื่อตกเพราะเรื่องนี้

ข้าพเจ้าลุกขึ้นเดินไปที่กองถ่านหิน ทอมสะดุ้งและมองข้าพเจ้าด้วยความเกลียดชัง เขา
คงเคืองที่รองเท้าของข้าพเจ้าดัง ข้าพเจ้าสงสัยว่าสีหน้าของข้าพเจ้าจะขาวซีดเหมือนหน้าของ
ทอมหรือเปล่า ครั้นแล้วข้าพเจ้าก็สังเกตเห็นว่าทอมเองก็เหงื่อแตกเหมือนกัน ท้องฟ้ากำลังแจ่มใส
แต่ไม่มีแสงสว่างลอดเข้ามาในมุมมืดและเพียงแต่เงยหน้าขึ้นก็จะมองเห็นดาวจระเข้ แต่มันก็ไม่
เหมือนคืนก่อน ๆ สองวันก่อนนี้เมื่อถูกขังอยู่ที่วังของอาร์ชบิชอป ข้าพเจ้าเคยมองเห็นท้องฟ้า
และยามหนึ่ง ๆ ของวันก็นำความทรงจำที่แตกต่างกันคืนมาสู่ข้าพเจ้า ยามเช้า เมื่อท้องฟ้ามีสี
น้ำเงินแก่และอากาศปลอดโปร่ง ข้าพเจ้านึกไปถึงชายหาดแห่งมหาสมุทรแอตแลนติก ยามเที่ยง
เมื่อแลเห็นดวงตะวัน ข้าพเจ้าคิดถึงบาร์ในเซวิลล์ซึ่งข้าพเจ้าเคยไปนั่งดื่มน้ำเชอรี รับประทาน
ปลากระป๋องกับผลมะกอก ตอนบ่าย เมื่ออยู่ในเรือ ข้าพเจ้าคิดถึงร่มเงาซึ่งแผ่ทาบสนามสู่วิว
กระต๊อบอยู่ก่อนหนึ่งและอีกก่อนหนึ่งมีแสงแดดอ่อนส่องทาบอยู่ การนึกถึงสิ่งเหล่านี้ทำให้ปวดหัวใจ
มากอยู่ แต่ในบัดนี้ ถึงแม้ข้าพเจ้าจะแหงนมองให้นานสักเพียงไรท้องฟ้าก็มิได้เตือนให้ข้าพเจ้า
รำลึกถึงความหลังเหล่านั้นขึ้นมาเลย ที่จริงก็ดีเหมือนกัน ข้าพเจ้ากลับมานั่งข้างทอม ทัศนียภาพเข้า
ครอบงำพวกเราเป็นเวลานาน

ครั้นแล้วทอมเริ่มพูดเบา ๆ เขาจำเป็นต้องหาเรื่องพูดมิฉะนั้นแล้วเขาจะจำตัวเองไม่ได้
ข้าพเจ้าเชื่อว่าเขาพูดกับข้าพเจ้า แต่ทว่าเขาไม่ได้หันมาทางข้าพเจ้า เขาคงรู้สึกกลัวที่จะเห็นข้าพเจ้า
ซีดและเหงื่อโชกตัวเหมือนกับเขา เราเหมือนกันทั้งสองคนและต่างก็ไม่ผิดอะไรกับกระเจงกาทิ
จะช่วยส่องกันและกัน ทอมมองดูนายแพทย์ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ยังมีชีวิตอยู่

“แกเข้าใจไหม?” ทอมถาม “กันไม่เข้าใจเลย”

ข้าพเจ้าเริ่มพูดเบา ๆ เหมือนกันและตามองดูนายแพทย์ “เข้าใจอะไร? มันเรื่องอะไรกัน?”

“เราจะต้องเผชิญกับอะไรบางอย่างซึ่งกันไม่เข้าใจ”

มีกลิ่นแปลกอย่างหนึ่งที่ตัวทอม รู้สึกว่าจมูกของข้าพเจ้าจะไวกว่าปกติ ข้าพเจ้ายิ้มและตอบว่า “อีกไม่นานแกก็จะเข้าใจเอง”

“ไม่แน่นัก” เขาตอบอย่างหัวดี “กันอยากทำเป็นใจกล้าเหมือนกัน แต่อย่างน้อยกันก็ควรจะรู้อ่าง... นี่เขาคงจะพาเราไปที่สนาม เอละ อ้ายพวกนี้จะยืนเรียงแถวข้างหน้าเรา พวกนี้จะมีสักกี่คน?”

“ไม่รู้สิ ห้าหรือแปดคน ไม่มากกว่านั้นหรอก”

“ก็เห็นจะพอ ต่างว่ามีแปดคน คนหนึ่งจะร้องสั่งว่า ‘เตรียมยิง!’ กันก็จะเห็นปืนเล็กยาวแปดกระบอกจ้องตรงมาที่ตัวกัน กันคิดว่ากันจะมีความรู้สึกอยากฆ่าแรกตัวเข้าไปในกำแพงกันจะเอาหลังตันกำแพงให้สุดแรงเกิด แต่กำแพงก็คงจะอยู่อย่างนั้น เหมือนฝันร้าย... กันเอาแต่คิดถึงเรื่องนี้ แกหาว่ากันว่ากันคิดถึงเรื่องบ้า ๆ นี่มากสักแค่ไหน”

“เลิกคิดถึงเสียทีเถอะวะ” ข้าพเจ้าตอบ “กันก็คิดถึงมันเหมือนกัน”

“คงเจ็บฉิบหาย แกรู้ใหม่ว่ามันจะยิงตากับปากให้เสียโฉม” ทอมพรวดเพื่อต่อไป “กันรู้สึกเจ็บขึ้นมาแล้วละ ปวดตามหัวและคอมาตั้งชั่วโมงแล้ว ไม่ใช่ความเจ็บปวดจริง ๆ แต่มันร้ายยิ่งกว่านั้น กันชักสังหรณ์ใจว่าเวลาถูกยิงพรุ่งนี้เข้าจะต้องเป็นยั้งจี้ เออ พอโดนยิงแล้วจะเป็นยังไงต่อไป?”

ข้าพเจ้าเข้าใจคำพูดของทอมแจ่มแจ้งแต่ไม่อยากจะแสดงให้เห็นว่าข้าพเจ้าก็รู้สึกอย่างนั้นเหมือนกัน ข้าพเจ้าก็รู้สึกเหมือนถูกของแหลมทิ่มแทงไปทั่วร่างกาย

“หลังจากนั้น” ข้าพเจ้าบอก “แกก็ลงหลุม”

ทอมเริ่มพูดคนเดียว แต่ไม่ละสายตาไปจากนายแพทย์ซึ่งมีท่าทางว่าไม่ได้เอาใจใส่ฟังคำพูดของทอมเลย ข้าพเจ้าทราบดีว่านายแพทย์ผู้นี้มาในห้องของเราเพื่ออะไร มันไม่สนใจดีอะไรกับเรื่องที่เรากำลังคิดอยู่หรอก มันมาก็เพื่อสำรวจจุดเรือนร่างของเราที่ตายไปทั้งเป็นต่างหาก

“เหมือนฝันร้าย” ทอมบ่น “เราอยากคิดถึงอะไรอย่างหนึ่ง แล้วก็หักเอาว่าคิดได้ นี่ก็จะเข้าใจสิ่งนั้น แต่แล้วกลับไม่เข้าใจ กันบอกตัวเองว่าไม่มีอะไรสักอย่างที่เราคงจะคิดถึง แต่แล้วกันกลับไม่เข้าใจว่าที่กันบอกตัวเองเช่นนั้นหมายความว่ายังไง เคยมีบางคราวที่เกือบจะเข้าใจ แต่แล้วก็ไม่ใช่จนแล้วจนรอด กันเริ่มคิดถึงความเจ็บปวด ลูกกระสุน และเสียงระเบิดอีก กันเป็นนักวัตถุนิยมคนหนึ่ง ข้อนี้กันสาบานได้ กันไม่บ้าหรอก แต่มีอะไรที่แปลกอยู่ กันมองเห็นศพตัวเอง แปลกไหมล่ะ กันมองเห็นศพตนเองด้วยตาตนเอง กันจะต้องไปถึงที่แห่งหนึ่งซึ่งกันไม่

อาจมองเห็นอะไรเลย ไม่ได้ยินเสียงอะไรอีกเลย และโลกทั้งโลกจะยืนยงคงอยู่ต่อไปเพื่อคนอื่นที่จริงเราก็ไม่ได้เกิดมาเพื่อคิดแต่เรื่องเหล่านี้นะ ปาโบล เชื่อกันเถอะ กันไม่หลับนอนทั้งคืนก็เพราะมัวคอยอะไรอย่างหนึ่งอยู่ แต่ไม่ใช่สิ่งที่กันคอยหา สิ่งนี้จะซุ่มจับตัวเราทางเบื้องหลังนะ ปาโบล ทั้ง ๆ ที่เรายังไม่อยากจะถูกรับเลย”

“เงียบเสียทีเถอะวะ” ข้าพเจ้าทวาด “แกอยากให้เราเรียกหลวงพ่อกับมาฟังคำสารภาพบาปของแกหรือ?”

ทอมไม่ตอบ ข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่าเขาทำท่าจะเป็นศาสดาไปเสียแล้ว และเรียกชื่อข้าพเจ้าว่า “ปาโบล” ด้วยเสียงอันแผ่วเบา ข้าพเจ้าไม่อยากจะให้เขาเรียกชื่อเลยจริงๆ แต่ดูเหมือนว่าพวกไอริชเป็นเช่นนี้ทุกคน ข้าพเจ้ารู้สึกว่ที่ตัวทอมมีกลิ่นบัสสาวะ ข้าพเจ้าไม่ชอบทอมเอามาก ๆ ในตอนนี้ ทั้ง ๆ ที่เรากำลังจะตายกันอยู่แล้วก็ยังมองไม่เห็นเหตุผลว่าทำไมข้าพเจ้าจึงชอบเขาให้มากกว่านั้นไม่ได้ มีเพื่อนบางคนที่ยียบกับทอมแล้วต่างก็ลืบลับ อย่างเช่นรามอน กริส เมื่ออยู่กับทอมและฮวน ข้าพเจ้ารู้สึกเสมือนว่าอยู่ตัวคนเดียว ซึ่งที่จริงก็เป็นความปรารถนาของข้าพเจ้า ถ้าข้าพเจ้าอยู่กับรามอน กริส ข้าพเจ้าคงจะกลายเป็นคนอ่อนแอ แต่ในยามนี้ข้าพเจ้ารู้สึกมีจิตใจเข้มแข็ง และอยากให้เข้มแข็งอยู่เช่นนี้เรื่อยไป

ทอมบ่นต่อไปเหมือนคนสติลอย และเขาคงต้องการพูดเพื่อให้ลืมนึกเรื่องคอขาดบาดตาย ข้าพเจ้าเองก็ควรจะบ่นเหมือนที่ทอมบ่นอยู่นี้ การตายนั้นไม่ใช่เรื่องธรรมดา และด้วยเหตุที่ข้าพเจ้ากำลังจะตายอยู่ อะไร ๆ ก็ดูผิดธรรมดาไปเสียทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นกองพงถ่านหินหรือม้ายาว หรือหน้าตาอันน่าเกลียดของเปโดร เป็นแต่ข้าพเจ้าไม่อยากจะคิดอย่างที่ทอมคิด ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าตลอดคืนนี้ ทุก ๆ ห้านาที ทอมกับข้าพเจ้าจะต้องคิด จะต้องเหงื่อไหล และจะต้องตัวสั่นพร้อม ๆ กันอย่างน้อยก็ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าเหลือบแลดูเขา และเป็นครั้งแรกที่เห็นว่าทอมผิดแปลกไป เขามีกลางตายอยู่บนใบหน้า ข้าพเจ้าหมดความภาคภูมิใจ เพราะว่าตลอดเวลา 24 ชั่วโมงที่อยู่ด้วยกันมา ตลอดเวลาที่ฟังเขาพูดและพูดตอบเขา ข้าพเจ้าทราบว่เราไม่มีอะไรเหมือนกันเลย บัดนี้สิเราเหมือนกันราวกับลูกแฝด ทั้งนี้คงเป็นเพราะเราจะตายด้วยกัน ทอมกุมมือข้าพเจ้าโดยไม่หันมามองหน้า

“ปาโบลเพื่อนยาก กันสงสัย... กันสงสัยว่ที่ทุกสิ่งจะถึงกาลอวสานนั้นจริงไหม”

ข้าพเจ้าดึงมือกลับมา

“ก็มั่งลวดูหว่างขาแกเสียทีซี อ้ายเปรด”

มีรอยเป็ยกตรงหว่างขาทอม และน้ำกำลังหยดลงมาจากขากางเกง

“อะไรกันวะ?” ทอมถามด้วยความตกใจ

“แกเขี้ยวรดกางเกง” ข้าพเจ้าบอก

“ไม่จริงหรือ” เขาตอบด้วยความโมโห “กันไม่ได้เขี้ยว กันไม่เห็นรู้สึกอะไรเลย”

นายแพทย์เดินเข้ามาหาทอมด้วยท่าทางที่แสสร้งทำว่าเป็นห่วง มันถามว่า “ไม่สบายไปหรือ?”

ทอมไม่ตอบ นายแพทย์ก็มลงมองดูรอยเปียก แต่ไม่เอ่ยว่าอะไร

“กันไม่รู้ว่ามันจะอะไร” ทอมพูดเคื่อง ๆ “แต่กันไม่กลัวตาย สาบานให้ก็ได้ว่ากันไม่กลัวตาย”

นายแพทย์ไม่พูดว่าอะไร ทอมลุกขึ้นเดินไปถ่ายปัสสาวะที่มุมห้อง แล้วเดินขีดดุมกางเกง กลับมานั่งโดยไม่พูดจา นายแพทย์กรอกข้อความอะไรไม่ทราบลงในสมุดพก

เรากำลังจัดดูนายแพทย์ ฮวนก็เหมือนกัน เราทั้งสามคนตั้งหน้าตั้งตามองดูมันคนเดียว เพราะว่ามันคนเดียวเท่านั้นในพวกเราที่ยังมีชีวิตอยู่ มันมีรูปร่างท่าทางของคนเป็น มีความสนใจสิ่งต่าง ๆ เหมือนคนเป็น และตัวมันหนาวจนสันเหมือนคนเป็น นอกจากนั้นมันยังมีร่างกายของผู้คน ต่างกับเราซึ่งไม่รู้สึกร้อนเย็นร้ายอะไรต่อสิ่งที่มาสัมผัส หรือถ้าจะรู้สึกก็ต่างกับมัน ข้าพเจ้าอยากเอามือจับหว่างขากางเกงแต่ไม่กล้า ข้าพเจ้ามองดูนายแพทย์ซึ่งยืนอยู่ด้วยขาของตนเอง และยังสามารถคิดการใด ๆ ที่ตนจะทำในวันรุ่งขึ้นได้เอง ส่วนเราทั้งสามเหมือนเงาที่ไร้โลหิต แต่เรามองดูมันและสูบชีวิตมันมาเลี้ยงชีวิตเราดุจค่างคาวยักษ์

ในที่สุดนายแพทย์ก้าวเข้าไปหาฮวน มันเอามือวางลงบนต้นคอฮวนจะเพื่อเหตุผลทางอาชีพของมันหรือเพื่อปลอบโยนฮวนเอาบุญก็ทราบไม่ได้ ถ้ามันจะทำเช่นนั้นเพื่อเอาบุญก็เห็นจะเป็นการกระทำครั้งแรกในคืนนั้น มันลูบศีรษะและต้นคอฮวน เจ้าเด็กน้อยปล่อยให้มันทำตามความพอใจ แต่ยังไม่ละสายตาไปจากมัน ครั้นแล้วฮวนจับมือนายแพทย์ขึ้นมาพิจารณาด้วยท่าทางพิกล ฮวนเอามือทั้งสองกุมมือของนายแพทย์ไว้เหมือนสัตว์เฝ้าอึ้งเล็บตะปบมือสีแดงของมนุษย์ ข้าพเจ้าเดาได้ว่าเรื่องราวต่อไปจะเป็นอย่างไร และทอมก็ดูเหมือนจะรู้เช่นเดียวกัน แต่นายแพทย์นึกไม่ถึง มันยิ้มอย่างเศร้าด้วยความเห็นใจฮวน ครู่หนึ่งต่อมา ฮวนยกมือนายแพทย์ขึ้นไปจะกัด นายแพทย์รีบถอยหลังจนชนฝาผนังห้อง แล้วมองดูพวกเราด้วยความขยะเขยง มันคงเข้าใจแล้วว่าพวกเราไม่ใช่คนอย่างมัน ข้าพเจ้าหัวเราะจนทหารยามคนหนึ่งตกใจลุกขึ้น ส่วนอีกคนหนึ่งนั่งสึดตาหลับจนมองเห็นตาขาว

ข้าพเจ้ารู้สึกอ่อนระโหยและตื่นเต้นมากในคราวเดียวกัน ข้าพเจ้าไม่อยากจะนึกถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในตอนเช้าคือความตายเลยจนนึกเดียว เพราะไม่ได้ประโยชน์อะไร แต่เมื่อใดที่หันไปนึกถึงเรื่องอื่น เมื่อนั้นก็จะมองเห็นภาพกระบอกปืนเล็กยาวจ้องมายังข้าพเจ้า ข้าพเจ้าคงถูกประหารชีวิตทำนองนี้ติด ๆ กันมาแล้วสัก 20 ครั้ง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นการประหารชีวิตจริง ๆ ข้าพเจ้าคงจะเคลิ้มไปสักครู่หนึ่ง พวกมันช่วยกันลากตัวข้าพเจ้าไปยังกำแพง แต่ข้าพเจ้าพยายามขัดขืน ข้าพเจ้าขอร้องให้พวกมันปล่อยตัว ข้าพเจ้าสะดุ้งตื่นขึ้นและมองดูนายแพทย์ชาวเบลเยียม ข้าพเจ้าคิดว่าข้าพเจ้าคงจะละเมอร้องออกมา แต่เห็นมันกำลังลูบหนวด มันคงไม่ได้สังเกตหรือได้ยินอะไร ถ้าข้าพเจ้าอยากหลับก็คงหลับได้สักครู่หนึ่ง ข้าพเจ้าไม่ได้หลับมาเป็นเวลา 48 ชั่วโมงแล้วและเพลียเต็มทน แต่ข้าพเจ้าไม่อยากจะเสียเวลาสองชั่วโมงของชีวิต พวกมันคงจะมาปลุกข้าพเจ้าตอนรุ่งอรุณ ข้าพเจ้าก็คงจะเดินงัวเงียตามมันไป ข้าพเจ้าไม่อยากจะตายเหมือนสัตว์ ข้าพเจ้าอยากเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ก่อนจะตาย ข้าพเจ้าลุกขึ้นเดินไปเดินมาและนึกถึงเรื่องราวของชีวิตในอดีต ความทรงจำต่าง ๆ ประดังเข้ามาสู่สมอง บ้างก็ดีบ้างก็ไม่ดี อย่างน้อยที่สุดนั่นคือสิ่งที่ข้าพเจ้าเคยคิดถึงมันเมื่อก่อนนี้ ในบรรดาความทรงจำเหล่านั้นมีใบหน้าและเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้าพเจ้ามองเห็นใบหน้าของนักสู้วัวที่ถูกวัวขวิดในงานเทศกาลที่เมืองวาเลนเซีย เห็นหน้าลุงคนหนึ่งของข้าพเจ้าและเห็นหน้ารามอน กริส ข้าพเจ้าจำเรื่องที่เกิดขึ้นได้ทุกอย่าง เป็นต้นว่าเรื่องข้าพเจ้าผลงานเป็นเวลาสามเดือนเมื่อ ค.ศ. 1926 และแทบอดตาย ข้าพเจ้านึกถึงคืนวันหนึ่งที่ต้องนอนบนม้ายาวในเมืองกรานาดาและไม่ได้กินอาหารมาแล้วสามวัน ข้าพเจ้าแทบคลั่งแต่ไม่อยากจะพึ่งพาอาศัยคนอื่น และข้าพเจ้ายังพอยิ้มออก ข้าพเจ้านึกถึงความกระตือรือร้นของตนที่ไฝ่แสวงหาความสุข ผู้หญิงและอิสรภาพ ข้าพเจ้ากระทำสิ่งเหล่านี้เพื่ออะไรกันเล่า? ข้าพเจ้าอยากช่วยให้สเปนเป็นอิสระ ข้าพเจ้าเกิดทุนปาย มาร์กอลล์ ข้าพเจ้าเป็นสมาชิกขององค์การอะนาคิสต์และเคยพูดในที่สาธารณะ ข้าพเจ้ามีความจริงใจต่อทุกสิ่งทุกอย่าง

ในเวลานั้นข้าพเจ้ามีความรู้สึกที่เหตุการณ์ในชีวิตตลอดชีวิตวางแผ่อยู่เบื้องหน้าของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ารำพึงว่า “มันเป็นเรื่องมายาทั้งสิ้น” เดียวนี้อะไร ๆ ก็หมดค่าเสียแล้ว เพราะชีวิตของข้าพเจ้ากำลังจะยุติลง ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะมีโอกาสออกไปเรียงโลก็ยกับพวกผู้หญิงอีกได้อย่างไร ถ้าข้าพเจ้าทราบล่วงหน้าว่าจะต้องตายด้วยวิธีนี้ ไหนเลยข้าพเจ้าจะเข้าร่วมมือกับเขา ข้าพเจ้ามองเห็นชีวิตของข้าพเจ้ายูติ ปิดลงเหมือนกระสอบ ต่างแต่ว่าสิ่งที่บรรจุอยู่ในกระสอบนั้นยังคั่นรอนอยู่ ในขณะที่ข้าพเจ้าพยายามวัดผลชีวิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าอยากบอกตัวเองว่า “ชีวิตของข้าพเจ้านับว่าเป็นชีวิตที่ดี” แต่ก็ไม่สามารถวัดผลได้สนิทนัก เพราะเหตุว่ามัน

เป็นเสมือนโครงร่างหยาบ ๆ เท่านั้น ข้าพเจ้าจะต้องตายอยู่แล้วทั้ง ๆ ที่ยังไม่เข้าใจอะไรอีกหลายอย่าง ขณะนี้ข้าพเจ้าไม่ได้คิดถึงอะไรเลย อันที่จริงก็มีอะไร ๆ หลายอย่างที่ข้าพเจ้าควรจะคิดถึง เป็นต้นว่า รัชชาติของเหล่าองุ่นชาวมันซานียาหรือการว่ายน้ำเล่นในฤดูร้อนในแอ่งน้ำเล็ก ๆ ใกล้เมืองคาคิช แต่ความตายได้ทำให้เสน่ห์ของอะไรต่ออะไรปลาสนาการไปสิ้น

ในทันใดนั้นนายแพทย์ชาวเบลเยียมเกิดความคิดดีขึ้นอย่างหนึ่ง

“นี่แน่ะคุณ” มันบอกพวกเรา “ถ้าไม่รังเกียจและถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอนุญาต ผมรับอาสาจะส่งข่าวหรือเอาของที่ระลึกของคุณไปให้คนที่คุณรัก...”

ทอมคำราม “ข้าไม่มีใคร”

ข้าพเจ้าไม่ตอบ ทอมหยุดพูดสักครู่หนึ่งแล้วมองหน้าข้าพเจ้าด้วยความแปลกใจ “แกจะไม่ส่งข่าวไปถึงคอนซ่าหรือ?”

“ไม่”

ข้าพเจ้าออกรู้สึกเคืองทอมที่ทำการเป็นแสดงความเห็นอกเห็นใจ แต่อันที่จริงก็เป็นความผิดของข้าพเจ้าเองที่เอ่ยชื่อคอนซ่าเมื่อคืนก่อนแทนที่จะหุบปากนิ่งเสีย ข้าพเจ้าเคยอยู่ร่วมกับหล่อนปีหนึ่ง แม้ว่าจะดีอย่างสิ้นก่อน ข้าพเจ้าก็คิดว่าจะยอมเอาขวานบันแซนสักข้างเพื่อแลกกับเวลาที่จะไปเห็นหน้าหล่อนสักห้านาที นี่เป็นสาเหตุที่ข้าพเจ้าเอ่ยชื่อหล่อน บัดนี้ข้าพเจ้าไม่มีหระอีกแล้วว่าจะได้เห็นหน้าหล่อนหรือไม่ ข้าพเจ้าไม่มีอะไรจะพูดกับหล่อนอีก ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาจะกอดหล่อนอีก ข้าพเจ้าเกลียดร่างกายของตนเอง เพราะดูมันแก่ลงและเหี่ยวกำลังออก และข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าข้าพเจ้าจะไม่เกลียดร่างกายของคอนซ่าด้วย คอนซ่าอาจจะร้องไห้เมื่อทราบข่าวตายของข้าพเจ้าและคงจะมีความทุกข์ไปหลายเดือน แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าต่างหากล่ะที่จะตาย ข้าพเจ้านึกถึงดวงตางามน่ารักของหล่อน เมื่อหล่อนมองข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะอะไรอย่างหนึ่งแล่นจากตัวหล่อนมาหาข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าคิดว่าเดี๋ยวนี้ทุกอย่างสิ้นสุดกันที่ ถ้าหล่อนมองดูข้าพเจ้าเดี๋ยวนี้ อะไรอย่างหนึ่งที่ว่านั้นจะไม่แล่นมาหาข้าพเจ้าอีก ข้าพเจ้าตัวคนเดียวในโลก

ทอมก็ตัวคนเดียวในโลก แต่ไม่เหมือนกับข้าพเจ้าที่เดี๋ยวนี้ เขานั่งคร่อมเก้าอี้และมองดูม้ายาวพลาซายิ้มด้วยความประหลาดใจ เขายื่นมือออกไปแตะเนื้อไม้ด้วยความทะนุถนอม ราวกับกลัวว่าจะทำให้มันแตกหักทำลายไป แล้วรีบชักมือกลับและตัวสั่นเหมือนลูกนก ถ้าข้าพเจ้าเป็นทอม ข้าพเจ้าจะไม่รู้สึกว่าการเอามือแตะม้ายาวเป็นเรื่องน่าขบขันและน่าประหลาดใจอะไรเลย

แต่นี้อาจจะเป็นการเล่นละครตอนหนึ่งของพวกไอริชเท่านั้นเอง แต่อย่างไรไม่ทราบ ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกเหมือนกันว่าวัตถุสิ่งของต่าง ๆ มีอะไร ๆ นำขึ้นอยู่ที่ตัวมัน รู้สึกว่ามันจะมีสีจางลงและมีความหนาแน่นน้อยลง เพียงแต่มองดูม้ายาว ตะเกียง หรือกองผงถ่านหิน ข้าพเจ้าก็พอรู้สึกว่าการกำลังจะตาย แน่นอมนละ ข้าพเจ้าไม่อาจคิดถึงความตายของข้าพเจ้าได้อย่างจะแจ้งชัดเจน แต่ข้าพเจ้าก็มองเห็นมันเป็นเงาอยู่ทุกแห่งหน แม้บนวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ข้าพเจ้าเห็นมันถอยออกไปอยู่ในระยะห่าง เหมือนคนที่พูดอยู่ข้างเตียงนอนของคนที่กำลังจะตาย ทอมเองกำลังเอามือจับความตายของตนที่อยู่บนม้ายาว

ในสภาพเช่นนี้ ถ้าพวกมันมาบอกให้ข้าพเจ้ากลับบ้านได้เพราะมันไม่ต้องการชีวิตของข้าพเจ้า ก็คงไม่ทำให้ข้าพเจ้ายินดียินร้ายอะไรนัก สองสามชั่วโมงหรือสองสามปีในการรอคอยก็ไม่ต่างอะไรกันเมื่อเราหมดหวังที่จะอยู่ชั่วกัลปาวสาน ข้าพเจ้าไม่รู้สึกแยแสต่อสิ่งใดอีกเลย ข้าพเจ้ารู้สึกใจสงบแต่เป็นความสงบที่น่ากลัว ทั้งนี้เนื่องมาจากร่างกายของข้าพเจ้านั้นเอง ร่างกายของข้าพเจ้า! ข้าพเจ้าเห็นด้วยตาอันเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของข้าพเจ้า และได้ยินด้วยหูอันเป็นอวัยวะอีกส่วนหนึ่งของข้าพเจ้า แต่มันไม่ใช่ข้าพเจ้าอีกต่อไป เพราะมันเหงื่อไหลและสั่นทึ่ม และข้าพเจ้าจำมันไม่ได้อีกเลย ข้าพเจ้าอยากเอามือแตะมันเพื่อจะทราบว่าจะอะไรเกิดขึ้นแก่มันประหนึ่งว่ามันเป็นร่างกายของคนอื่น ข้าพเจ้าเอามือแตะมันหลายครั้ง รู้สึกว่ามันเลื่อนไหลไป เหมือนเครื่องบินที่ตกลงมา หรือมีฉะนั้นข้าพเจ้าก็ได้ยินหัวใจเต้น แต่สิ่งนี้ก็ไม่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความมั่นใจ อันที่จริง ทุกอย่างที่อยู่จากร่างกายของข้าพเจ้ามีอะไรชวนให้สงสัย ส่วนมากมักจะเจี๊ยบ จะสงบนิ่ง และข้าพเจ้าไม่รู้สึกละเอียดไปกว่าความหนักอึ้ง ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าร่างกายของข้าพเจ้าถูกล่ามติดอยู่กับสัตว์เลื้อยคลานมหึมาตัวหนึ่ง

นายแพทย์ชาวเบลเยียมเอานาฬิกาพกขึ้นมาดูเวลา

“ดีสามครึ่งแล้ว” มันกล่าว

อ้ายชาติหมา! มันคงจงใจบอกเราที่เดียว ทอมทะเล็งลุกขึ้น เราไม่ได้นึกเสียด้วยซ้ำว่าเวลาผ่านไป ราตรีกาลล้อมรอบตัวเราดุจกำแพงอันมืดทึบ ข้าพเจ้าไม่ได้นึกเสียด้วยซ้ำว่าคืนนั้นเริ่มต้นแล้วหรือยัง

ฮวนตะโกนลั่น ปิดมือและร้องอ้อนวอนว่า “ผมไม่อยากตาย! ผมไม่อยากตาย!”

เขาวิ่งชูมือไปตามด้านยาวของห้องใต้ดิน แล้วพับลงบนที่นอน สะอื้น ทอมมองดูฮวนด้วยสายตาแสดงความสมเพชและไม่พยายามปลอบฮวนอีกเลย เพราะว่าไม่มีประโยชน์อะไรอีกแล้ว เจ้าเด็กน้อยคนเดียวเสียงดังกว่าเราทั้งสองคนและถึงจะห้ามก็ไม่ฟัง

ฮวนกำลังร้องไห้ ข้าพเจ้าบอกได้ว่าเขาเสียใจเพราะกำลังคิดถึงเรื่องตาย ชั่ววินาทีหนึ่ง วินาทีเดียวเท่านั้น - ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกอยากจะร้องไห้ ร้องไห้เพราะสงสารตัวเอง แต่แล้วความรู้สึก ตรงกันข้ามก็บังเกิดขึ้น ข้าพเจ้ามองดูฮวนแวบหนึ่ง เห็นไหล่ผอม ๆ กระเพื่อมขึ้นลง ทำให้ข้าพเจ้านึกว่าตัวเองเป็นนอมมนุษย์เพราะข้าพเจ้าไม่รู้สึกสงสารเด็กคนนี้ ทั้งยังไม่รู้สึกสงสารตัวข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าบอกตัวเองว่า “ข้าอยากจะตายอย่างมีเกียรติ”

ทอมลุกขึ้นยืนใต้ช่องกลมแห่งมองดูท้องฟ้าที่กำลังอรุณ ข้าพเจ้าตัดสินใจแล้วว่า จะตายอย่างมีเกียรติและคิดแต่เรื่องนี้เพียงเรื่องเดียว แต่พูดตามความจริงแล้ว นับตั้งแต่นายแพทย์บอกเวลาแก่เรา ข้าพเจ้ารู้สึกเวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว

ตอนที่ยังมีคอยู่ข้าพเจ้าได้ยินเสียงทอมถามว่า

“แกได้ยินอะไรไหม?”

“ได้ยิน”

มีเสียงคนเดินอยู่ในสนามหญ้า

“มันทำอะไรกัน? ถึงยังงั้นมันก็ยิงกันมีด ๆ ไม่ได้”

ครู่ต่อมาเราไม่ได้ยินเสียงอะไรอีก ข้าพเจ้าบอกทอมว่า “สว่างแล้ว”

เปโตรลุกขึ้นหาว เดินมาดื่บตะเกียงแล้วหันไปพูดกับคนที่นั่งข้าง ๆ “หนาวเป็นบ้าเลย ไร้”

ห้องใต้ดินค่อยสว่างขึ้น เราได้ยินเสียงปืนดังมาแต่ไกล

“เกือบจะถึงเวลาแล้วละ” ข้าพเจ้าบอกทอม “เสียงนั้นจะต้องดังมาจากสนามข้างหลัง”

ทอมขอบุหรี่จากนายแพทย์ ข้าพเจ้าไม่ต้องการเลย ข้าพเจ้าไม่ต้องการอะไร ไม่ว่าจะบุหรี่หรือเหล้า ตั้งแต่นั้นมามีเสียงปืนดังไม่ขาดระยะ

“แกทนฟังได้ไหม?” ทอมถาม

ทอมอยากพูดต่ออีก แต่ชะงักและจ้องมองดูประตู ประตูเปิดออก ร้อยตรีกับทหารสี่คนก้าวเข้ามา ทอมขว้างบุหรี่ทิ้ง

“สะไคน์บ็อค!”

ทอมไม่ตอบ เปโตรชี้ให้ดู

“ฮวน เมอร์บัลล่ะ?”

“อยู่บนที่นอนนั่นแน่ะครับ”

“ลุกขึ้น” ร้อยตรีบอก

ฮวนไม่ไหวตัว ทหารสองคนปราดเข้ามาจับรั๊กแร้ให้ฮวนยืนขึ้น แต่พอปล่อยมือ ฮวนก็ล้มพับลงไป

พวกทหารร้อยอยู่ครู่หนึ่ง

“ไม่ใช่คนแรกหรอกที่มีอาการยั้งใจ” ร้อยตรีบอก “แกสองคนหามมันไป เราจะได้มีเวลาเตรียมอะไร ๆ เมื่อไปถึง” เขาหันมาทางทอม “เอาละ ไปกันเถอะ”

ทหารเดินกระหนาบทอมไปข้างละคน ทหารอีกสองคนหามฮวนเดินตามไป ฮวนไม่ได้สิ้นสติ ตายังลืมนิ้วโป้งและนิ้วตาไหลลงอาบแก้มเป็นทาง ครั้นข้าพเจ้าจะตามออกไปบ้าง ร้อยตรีคนนั้นก็ห้ามไว้

“แกชื่ออิบบีตาใช่ไหม?”

“ใช่”

“รอก่อน เขาจะมาเอาตัวแกไปที่หลัง”

แล้วต่างก็พากันไป นายแพทย์กับผู้คุมทั้งสองคนก็ไปด้วย เหลือข้าพเจ้าอยู่คนเดียว ข้าพเจ้าไม่ทราบเพราะอะไร แต่คิดว่าถ้ามันเอาตัวไปประหารชีวิตเสียได้เร็วเท่าไรก็ยิ่งดีเท่านั้น ข้าพเจ้าได้ยินเสียงปืนยิงเป็นชุด ๆ แต่ละชุดทำให้สะดุ้ง ข้าพเจ้าอยากจะตะโกนและตีกอกทักหัว แต่แทนที่จะทำเช่นนั้น ข้าพเจ้ากลับขบฟันแน่นและเอามือชุกกระเป๋าทหารเพราะต้องการอยู่อย่างมีเกียรติ

ชั่วโมงหนึ่งให้หลัง มีคนมาพาข้าพเจ้าไปยังตึกชั้นที่หนึ่งในห้องเล็กซึ่งมีแต่คว้นบุหรีและร้อนจนแทบสลัก มีนายทหารสองคนนั่งอยู่บนเก้าอี้นวม ต่างก็สูบบุหรี กระดากางอยู่บนหัวเข่า

“แกชื่ออิบบีตาใช่ไหม?”

“ใช่”

“รามอน กริสอยู่ไหน?”

“ไม่ทราบ”

คนที่ถามข้าพเจ้าร่างเล็กและสวมแว่นตา

“เข้ามาใกล้ ๆ หน่อยซิ” มันบอกข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าทำตามที่มันสั่ง มันลุกขึ้นจับแขนข้าพเจ้า มองดูข้าพเจ้าประหนึ่งว่าจะให้ข้าพเจ้าเข้ารกพื้นห้องลงไป ขณะเดียวกันมันก็บีบแขนข้าพเจ้าโดยแรง คงไม่ต้องการให้เจ็บปวดแต่

เพื่อเป็นการตัดไม้ข่มนามเอาไว้ก่อน ดูท่ามันอยากจะพนมหายใจเหม็น ๆ รดหน้าข้าพเจ้า เรา ยืนกันอยู่ท่านั้นครู่หนึ่ง ข้าพเจ้าอยากหัวเราะออกมามากกว่าจะทำอะไรอย่างอื่น ผู้ที่ต้องการชู้ คนที่กำลังจะตายอย่างข้าพเจ้าต้องใช้ความพยายามมากกว่านั้น แต่ก็ไม่พอหรอก มันผลึกข้าพเจ้า แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

“ไม่แกก็รามอนต้องตายคนหนึ่ง” มันบอก “ถ้าแกบอกว่ามันอยู่ที่ไหนเราจะปล่อยแกไป” เจ้าหมอสองคนที่แต่งตัวเหมือนคนบ้านนอก ถือเส้และสวมรองเท้าบูตนี้ก็ต้องตายในวันใดวันหนึ่งเหมือนกัน ไซ้ว่าจะอยู่ค้ำฟ้า บางทีอาจจะตายซ้ำกว่าข้าพเจ้าสักหน่อย แต่บัดนี้เจ้า หมอสองคนที่ว่านี้กำลังนั่งสำรวจรายชื่อในบัญชีเพื่อดูว่าควรส่งใครเข้าคุกหรือควรประหารชีวิตเสียเลย คนพวกนี้มีความคิดเห็นของตนในเรื่องอนาคตของสเปนเหมือนกัน ข้าพเจ้าอยาก จะหัวเราะเยาะท่าทางที่พวกนี้แสดงและคิดว่าคงจะทำอย่างพวกนี้ไม่ได้แน่ ข้าพเจ้าเชื่อว่าเจ้า หมอสองคนนี้ไม่เต็มบาทนัก

เจ้าคนอ้วนจ้องดูข้าพเจ้าเขม็ง เอาด้ามเส้เคาะรองเท้าบูต ท่าทางเหมือนสัตว์ที่ดุ ๆ ตัว หนึ่ง

“หา แกเข้าใจไหม?”

“ข้าไม่รู้ว่ากริสอยู่ที่ไหน” ข้าพเจ้าบอก “คงอยู่ที่มาดริดละมัง”

นายทหารอีกคนหนึ่งยกมือขึ้นช้า ๆ

“เราจะให้เวลาแกคิดสักสิบห้า นาที” มันพูดช้า ๆ “เอามันไปขังไว้ที่ห้องนั้นก่อน เมื่อ ครบสิบห้านาทีแล้วให้เอากลับมา ถ้ายังขึ้นปากแข็งอยู่อีก ก็จะต้องกินลูกกระสุน”

มันตั้งใจจะทำตามที่พูด ข้าพเจ้าคอยมาคืนหนึ่ง เมื่อทอมกับฮวนถูกนำไปยิงเป้าแล้ว ข้าพเจ้าก็ต้องคอยอยู่ในห้องใต้ดินอีกชั่วโมงหนึ่ง บัดนี้ยังถูกขังในห้องเก็บของอีก พวกนี้คงจะ แผนการกันมาแต่คืนก่อน และคิดว่าไม่เร็วก็ช้าประสาทของคนเราคงทนไม่ได้ และต้องสารภาพ อะไรต่ออะไรออกมาเองในที่สุด

แต่พวกมันเข้าใจผิดถนัด ในห้องเก็บของนี้ ข้าพเจ้านั่งลงบนชั้นบันไดเพราะรู้สึกเหนื่อย อ่อนเต็มที แล้วก็ทวนนึกถึงเรื่องต่าง ๆ แต่ไม่ใช่ข้อเสนอของพวกมัน อันที่จริงข้าพเจ้ารู้ว่ากริส อยู่ที่ไหน เขาซ่อนตัวอยู่ที่บ้านญาติของเขา ห่างจากเมืองราวสองไมล์ ข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะไม่เปิดเผยที่ซ่อนให้พวกมันรู้นอกจากว่าจะถูกทรมาน (แต่ดูเหมือนว่าพวกมันจะยังไม่ได้คิดถึงเรื่องนั้น) แต่ว่าข้าพเจ้าไม่มีใจกังวลต่ออะไรเลยสักนิดเดียว เพียงแต่ข้าพเจ้าอยากเข้าใจว่าเหตุใดข้าพเจ้า

จึงประพุดิตตนเช่นนั้น ข้าพเจ้าอยากตายเสียเองยิ่งกว่าทฤษฎีกริส ทำไมเล่า? ก็เพราะว่า ข้าพเจ้าไม่ชอบกริสเสียแล้ว ก่อนรุ่งอรุณมิตรภาพของข้าพเจ้าที่มีต่อกริสสิ้นไปพร้อมกับความรักที่มีต่อคอนซา พร้อมกับความปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป ข้าพเจ้ายังคงยกย่องเขาอยู่ก็จริงเพราะ เขาเป็นคนเข้มแข็ง แต่ไม่ใช่เพราะเหตุนี้ที่ข้าพเจ้าอยากตายแทนเขา ชีวิตของเขาใช้ว่าจะมีค่า ยิ่งกว่าชีวิตของข้าพเจ้า อันที่จริง ไม่มีชีวิตไหนที่มีค่า เพียงแต่ยื่นพิงกำแพงให้เขาอิงแล้วก็ตายไป ข้าพเจ้าหรือกริสหรือใคร ๆ ก็ไม่ต่างกันเลย ข้าพเจ้าทราบดีว่าเขามีประโยชน์ต่อสเปนยิ่งกว่าข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าก็ไม่รู้สึกแสบอะไรต่อสเปนหรืออนาธิปไตยหรืออะไรทั้งสิ้น ที่จริงเดี๋ยวนี้ไม่มีอะไรที่สำคัญต่อข้าพเจ้าเลย แต่ข้าพเจ้าก็ยังอยู่ที่นี้ ข้าพเจ้าอาจรอดชีวิตได้ถ้าหากว่าทฤษฎีกริส แต่กลับไม่ทำ ช่างเป็นเรื่องตลกสิ้นดี ทั้งนี้คงไม่ใช่เนื่องด้วยเหตุผลอะไรอย่างอื่นนอกจากความดีร้ายของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าคิดว่า “เออ เรานี้ช่างหัวแข็งดีจริง” แล้วก็รู้สึกพอใจตัวเอง

มีคนมานำตัวข้าพเจ้ากลับไปหานายทหารสองคนนั้นอีก หนูตัวหนึ่งวิ่งผ่านหน้าไป ทำให้ข้าพเจ้าอดขันไม่ได้ ข้าพเจ้าหันหน้าไปถามฟาลังกิสต์คนหนึ่งว่า “แกเห็นหนูไหมวะ?”

มันไม่ตอบ ดูท่าทางมันเป็นคนขี้นมและเห็นอะไรเป็นเรื่องจริงจึงไปหมด ข้าพเจ้าเองนั้นอยากจะหัวเราะ แต่ต้องกลั้นเอาไว้ เพราะกลัวว่าถ้าลงได้หัวเราะแล้วจะไม่ยอมหยุด ฟาลังกิสต์คนหนึ่งไว้หนวด ข้าพเจ้าเข้ามันว่า “อ้ายเวรเอ๊ย แกควรจะโกนหนวดทิ้งได้แล้ว”

ข้าพเจ้าขันที่เห็นมันปล่อยหนวดเครายุ่มย่ำมทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตาย มันเตะข้าพเจ้าเบา ๆ ที่หนึ่ง ทำให้ข้าพเจ้าเจ็บไป

“ว่ายังไง” นายทหารคนอ้วนพูด “คิดดีแล้วหรือยัง?”

ข้าพเจ้ามองดูคนพวกนี้ด้วยความประหลาดใจ

“ข้ารู้ว่ากริสอยู่ที่ไหน” ข้าพเจ้าบอก “เขาซ่อนอยู่ในป่าช้า ไม่ในห้องใต้ดินห้องใดก็ห้องหนึ่ง หรือมีจะนั้นก็ในกระท่อมของสัปเหร่อนั้นแหละ”

ข้าพเจ้ากล่าวดังนั้นเพื่อหลอกมันเล่น อยากเห็นพวกมันกุ๊กก๊อแต่งตั้งตัวออกไปคว้าน้ำเหลวกลับมา

พวกมันผลุนผลันลุกขึ้น

“วิเศษ นี่แน่ะโมเลส ไปบอกร้อยโทโลเปซขอทหาร 15 คน ส่วนแก” เจ้าคนอ้วนหันมาพูดกับข้าพเจ้า “ถ้าแกบอกความจริง ฉันก็จะไม่กลับคำ แต่ถ้าหลอกฉันละก็ ต้องเห็นดีกันละ”

พวกนั้นวิ่งโครมครามออกไป ปล่อยให้ข้าพเจ้าอยู่กับพวกทหาร ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพวกนี้จะต้องตีหน้าแปลก ๆ ข้าพเจ้านึกเห็นภาพพวกมันรื้อหลุมฝังศพหรือเปิดประตูห้องใต้ดินทุก ๆ ห้อง ข้าพเจ้านึกว่าตอนนี้ตัวเองเป็นพระเอกที่สามารถหลอกพวกฟาสซิสต์หมวดเคราร่วมร่ำกับพวกทหารให้วิ่งไปวิ่งมาตามหลุมฝังศพได้ น่าขันเหลือเกิน

ครึ่งชั่วโมงล่วงไป เจ้าคนอ้วนกลับมาคนเดียว ข้าพเจ้าคิดว่าคงมาสั่งให้ประหารชีวิตข้าพเจ้า คนอื่น ๆ คงยังอยู่ในป่าช้า

เจ้าหมอนั้นมองหน้าข้าพเจ้า ดูท่าทางมันไม่โง่เลย
“เอามันไปรวมกับคนอื่น ๆ ในลานใหญ่โน่น” มันสั่ง “เมื่อทางการทหารสอบสวนมันเสร็จแล้ว ศาลก็จะตัดสินคดีของมันเอง”

ข้าพเจ้านึกว่าหุฟาดไป
“ถ้ามันก็ไม่ - ก็ไม่ยิงเป้าผมละซี?” ข้าพเจ้าถาม
“ไม่ใช่เดี๋ยวนี้ก็แล้วกัน อาจจะเป็นทีหลัง เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับเรื่องของฉัน”

ข้าพเจ้ายังไม่เข้าใจอยู่นั่นเอง
“ทำไมล่ะ?” ข้าพเจ้าถาม

มันยังไม่ตอบ พวกทหารนำข้าพเจ้าออกไป ในลานใหญ่มีนักโทษราว ๆ ร้อยคน รวมทั้งผู้หญิง เด็กและคนแก่สองสามคน ข้าพเจ้าเดินอ้อมลานหญ้าที่อยู่ตรงกลาง รู้สึกงง ๆ ต่อเหตุการณ์ ตอนกลางวันเราจับประทานกันในห้องรับประทานอาหาร มีคนพูดกับข้าพเจ้าสองสามคน ข้าพเจ้าน่าจะรู้จักคนพวกนี้แต่ก็ได้พูดตอบ ข้าพเจ้าไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่าตัวอยู่ที่ไหน

ตอนเย็น นักโทษใหม่ราวสิบคนถูกนำมาในลาน ข้าพเจ้าจำคนทำขนมปังชื่อการ์เซียได้ เขาบอกข้าพเจ้าว่า “โชคดีจริงนะ! คิดว่าคุณเสร็จไปแล้ว”

“มันตัดสินประหารชีวิตผม” ข้าพเจ้าบอก “แต่แล้วมันเปลี่ยนใจ ไม่รู้เพราะอะไร”

“ผมถูกจับเมื่อบ่ายสองโมงนี่เอง” การ์เซียบอก

“เรื่องอะไร?”

การ์เซียไม่ใช่คนเล่นการเมือง

“ไม่ทราบ” เขาตอบ “มันจับทุกคนที่คิดไม่เหมือนมัน”

เขาลดเสียงลง

“มันฆ่ากริสเสียแล้ว”

ข้าพเจ้าตัวสั้น

“เมื่อไหร่?”

“เมื่อเข้านี้เอง คริสมันก็ทำตัวเหมือนคนบ้า มันหนีออกจากบ้านญาติมาเมื่อวันอังคาร เพราะไม่ลงรอยกัน ใครต่อใครรับปากว่าจะเอามันไปซ่อนที่บ้าน แต่มันไม่ยอมเป็นหนี้บุญคุณใครอีก มันบอกว่ามันอยากหนีไปอยู่ที่บ้านออบีตา แต่ออบีตาถูกจับเสียแล้ว ไปอยู่ที่ป่าช้าดีกว่า”

“ที่ป่าช้า!”

“ครับ บ้าซะมิด พวกนั้นบังเอิญผ่านไปเมื่อเช้านี้ เจอคริสทีกระท่อมของพวกสปีแหรอ มันยิงคริสเสียพรุนไปทั้งตัว”

“ในป่าช้ามันเอง!”

ข้าพเจ้ารู้สึกศีรษะหมุนตัว เมื่อรู้สึกตัวขึ้น ข้าพเจ้ายังนั่งอยู่บนพื้นดิน หัวเราะเสียจน น้ำตาไหล.